

41

KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI 3. CİLT

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

41.
KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI
3. CİLT

17-21 HAZİRAN 2019
DİYARBAKIR

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın No: 3654/3
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayın No: 187/3

YAYINA HAZIRLAYAN
Dr. Adil ZME

17-21 Haziran 2019 tarihlerinde gerçekleştirilen 41. Uluslararası Kazı,
Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, Diyarbakır Dicle niversitesi'nin
katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

Kapak ve Uygulama
Bařak Kitap

e-ISSN: 2667-8845

Kapak Fotoęrafı : Prof. Dr. Vecihi zkaya,
Krtik Tepe Kültürü Uygarlığın İlk Yetkin Deneyimi

Not : Kazı raporları, dil ve yazım açısından Dr. Adil zme tarafından denetlenmiştir.
Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

Ankara 2019

41. ULUSLARARASI KAZI, ARAşTIRMA VE ARKEOMETRİ SEMPOZYUMU BİLİM KURULU

SCIENTIFIC COMMITTEE OF 41TH INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF EXCAVATIONS, SURVEYS AND ARCHAEOOMETRY

Prof. Dr. Vecihi ÖZKAYA	Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dekanı
Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK	Laodikeia Kazı Başkanı
Prof. Dr. Douglas BAIRD	Boncuklu Höyük Kazı Başkanı
Prof. Dr. Havva İŞKAN IŞIK	Patara Kazı Başkanı
Prof. Dr. Annalisa POLOSA	Elaiussa Sebaste Kazısı Başkanı
Prof. Dr. Mehmet ÖNAL	Harran Kazı Başkanı
Prof. Dr. Nicholas D. CAHILL	Sardis Kazı Başkanı
Prof. Dr. İrfan YILDIZ	İçkale Artuklu Sarayı Kazı Başkanı
Prof. Dr. Engelbert WINTER	Doliche Kazı Başkanı
Prof. Dr. Erhan ÖZTEPE	Alexandria Troas Kazı Başkanı
Prof. Dr. Marcella FRANGIPANE	Aslantepe Kazı Başkanı
Doç. Dr. Aytaç COŞKUN	Zerzevan Kalesi Kazı Başkanı

L. D'ALFONSO, A. TRAMERİ, A. MANTOVAN, N. LOVEJOY, L. CASTELLANO, E. DALKILIÇ R. CASAGRANDE, N. HIGHCOCK, B. YOLAÇAN, M. DERADA Archaeological Excavations (Tr) At Niğde-Kınık Höyük: Excavations Report 2018	463
Nicholas CAHILL Sardis, 2018.....	487
Nuran ŞAHİN, Onur ZUNAL, Gülşah GÜNATA, Hakan AYCAN Klaros 2018.....	507
Nurettin ARSLAN, Caner BAKAN, Beate BÖHLENDORF-ARSLAN 2018 Yılı Assos Kazı Çalışmaları	523
Nurettin KOÇHAN, Korkmaz MERAL Kyzikos 2017 ve 2018 Yılı Çalışmaları	541
Nurettin ÖZTÜRK, Berna KAVAZ KINDİĞİLİ, Gencay GÜLOĞLU, İsmail ÖZCİHAN 2018 Yılı Tralleis Kazıları	559
Olivier Can HENRY, İpek DAĞLI DİNÇER Labraunda 2018 Yılı Çalışmaları	571
Orhan BİNGÖL Magnesia Kazıları 2011-2018.....	491
Osman DOĞANAY, Bülent İŞLER, Nesrin Aydoğan İŞLER Tyana 2018 Yılı Kazıları	613
Osman ERAVŞAR, Lokman TAY Alanya Kalesi 2018 Yılı Çalışmaları	623
Ömer ÖZYİĞİT 2018 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları.....	645

KYZİKOS 2017 ve 2018 YILI ÇALIŞMALARI

Nurettin KOÇHAN*
Korkmaz MERAL

Balıkesir ili Erdek ilçesi sınırları içinde bulunan Kyzikos Antik Kentinde bu sezon iki alanda çalışılmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü ve Balıkesir Büyükşehir Belediyesi'nin destekleriyle 2017 ve 2018 yılı kazı çalışmaları, önceki yıllarda devam ettiğimiz Hadrian Tapınağı'nın yanı sıra Nekropol alanında da sürdürülmüştür. Kazı başkanlığında, 1 Doç. Dr., 3 Araştırma Görevlisi, 4 Doktora ve 2 Yüksek lisans öğrencisi, 2 Arkeolog, 18 öğrenci ve 6 işçi ile 2017 yılında Kütahya Müze Müdürlüğü'nden Bakanlık temsilcisi Arkeolog Ferhat Güzeldağ, 2018 yılında Bursa Müze Müdürlüğü'nden Uzman Emirhan Demirci'nin katılımıyla gerçekleştirilmiştir¹.

Hadrian Tapınağı Kazı Çalışmaları

Ahmet TERCANLIOĞLU

Ahmet Cüneydi HAS

Elif YAVUZ

Tuba AYDIN

Ahmet Eren ARSLAN

2017 yılında Hadrian Tapınağı'nın batısındaki dolgu katmanının kaldırılması ve kuzeye doğru devam eden mimari yapı kalıntılarının ortaya çıkarılması amacıyla kazılara batı yönde başlanmıştır. İmparator Hadrian'ın yapmış olduğu yardımlarla inşasına başlanan tapınak, Kyzikos Antik Kenti ziyaretçilerinin de en çok dikkatini çeken yapılardan biri olmuştur².

* Prof. Dr. Nurettin KOÇHAN, Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi 10200 Bandırma-Balıkesir TÜRKİYE, nkochan@bandirma.edu.tr

Doç. Dr. Korkmaz MERAL, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü 25240 Erzurum/ TÜRKİYE, kmeral@atauni.edu.tr

¹ 2017 yılı çalışmalarının 40. Kazı Sonuçları Toplantısında olamaması nedeniyle burada 2018 yılı çalışmalarıyla birlikte değerlendirilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne ve katkılarından dolayı bütün kazı ekibine teşekkür ederiz.

² N. Koçhan, *Kyzikos Tarihi ve Mimari Kalıntıları*, Bursa 2011, 77.

2017 yılında 28-30L, 29-32MN açmalarında devam kazı çalışmalarında (Resim: 1; Çizim: 1) tapınağın batı kısa tarafının üst yapıya ait olduğunu düşündüğümüz irili ufaklı farklı boyutlarda mimari bezeme parçaları ortaya çıkarılmıştır. Bu eserler önceki yıllarda olduğu gibi kazı alanında belirlenen yerlere gerekli kayıtları alınarak özenle yerleştirilmişlerdir. Ayrıca çalışmalarımız esnasında kabartma parçaları, korozyona uğramış sikkeler, kurşun ağırlık ve *pithos* ile seramik parçaları da bulunmuştur. Bu buluntular gerekli olan koruma ve değerlendirme işlemlerine tabi tutulduktan sonra kayıt altına alınmıştır. Bu eserlerden 31M açmasının yürüme zemininde taban kısımlarını gördüğümüz *pithos*ların aşırı tahrip oldukları gözlenmiştir.

29L açmasında devam eden kazı çalışmalarında yürüme zemininden ortalama 4 m. yüksekliğe kadar ulaşan duvar kalıntısı ortaya çıkarılmıştır. Buranın da 29K açmasında görülen geç dönem duvar yapısıyla aynı ölçülerde olduğu ve kuzeye doğru devam eden mimari yapıya ait olduğu anlaşılmıştır.

30M açmasında 0.51x1.34 m. ölçülere sahip, frize ait kadın kabartma parçası bulunmuştur (Resim: 2). Üst kısmında kenet yuvasının belirgin olduğu dikdörtgen mimari blok parçasının ön kısmında bilekten itibaren sağ kolu, dirsekten itibaren sol kolu ve boyun çizgisinden itibaren baş kısmı eksiktir. Gövdenin üst yarısı sağlam olarak ele geçirilen figür üzerinde, omuzların üst kısmında düğmelerle tutturulan, göğüs kısımlarının fark edildiği şeffaf bir elbise giymiş ve arkasında uçuşan pelerin işlenmiştir. Daha sonra 29L açmasında yukarıda anlattığımız kadın figürüne ait 25x30 cm. ölçülerinde baş kısmı bulunmuştur. Gözleri ve göz kapakları belirgin bir biçimde işlenen eserde matkap işçiliği gözlenmektedir. Burun kısmının üst bölümü yüzeyden itibaren kırılmış, etli dudak yapısına sahip olan ağız açıktır. Alın ortasından üst kısmı eksiktir. Çenenin belirgin verildiği eserin saçı yüzün sol tarafında az da olsa görülmektedir.

29L açmasında bulunan Doğu Roma Dönemi'ne ait dokuz adet sikke (Resim: 3) aşırı korozyona uğradıklarından dolayı üzerindeki lejantlar tam olarak okunmamaktadır. 1, 6 ve 8 No.lu sikkelerin ön yüzlerinde imparator cepheden resmedilmiştir. Ayrıntılı olarak gördüğümüz 1 No.lu sikkede imparatorun üzerinde bir zırh, başında ise pendilialı ve süslemeli bir miğfer vardır. Sol elinde bir küreden yükselen potent haç taşımaktadır. Doğu Roma sikke tasvirlerinde, tam cepheden betimleme üslubunun kesin olarak kullanımını imparator I. Iustinianos iktidarı sırasında basılan sikkelerinde görülmüştür. Iustinianos'un iktidarı boyunca, soliduslarda 3/4 cepheden portre tipinden, tam cephe büstlerine geçiş gerçekleşmiştir. İmparatorun tam cep-

heden büstünü taşıyan sikkeleri M.S. 538 yılından sonra tedavüle girmiştir³. Ayrıca sikkelerde görüldüğü gibi imparatorların haç *globus* taşıy biçimde betimlenmeleri de I. Iustinianos'tan itibaren ortaya çıkmıştır. 2 No.lu sikkede yukarıdan aşağıya *ANNO* "yılında" anlamını ifade etmektedir. 6 No.lu sikkenin arka yüzünde görülen rakam olarak 40 *nummi* anlamına gelen "M" bir kıymet beyanı olarak ilk defa kapsamlı bir şekilde sikkelere girmiştir. Doğu Roma Döneminde bu kıymet beyanının kullanımı yaygınlık kazanmıştır⁴. 29L açmasında ağırlık olduğunu tahmin ettiğimiz bir adet kurşun eser ele geçirilmiştir. Bu tür ağırlıkların üzerlerinde kazıma tekniği ile yazılar, harfler, semboller, tasvirler bulunabilirdi, eserimizde olduğu gibi. Özellikle bu şekilde sikke kontrol ağırlıkları Doğu Roma Döneminde kullanılmaktaydı⁵.

Tapınağın batısında kuzeye doğru devam eden çalışmalarda dolgu toprağın içerisinde üst yapıya ait mimari bezeme ile üzüm salkımı ve kanat tüylerinin işlendiği parçalar ele geçirilmiştir. Bu bezeme parçaları özellikle 29L açmasında yoğun bir şekilde çıkarılmıştır. 29LM ve 30M açmalarında, daha önce tapınağın güney uzun yönünde bulunan ve tapınağın genel yapısına göre, küçük boyutlu mimari bezeme parçaları bulunmuştur. Bu bezeme parçaları arasında özellikle İonik tarzda sütun başlığının olması ise ilginçtir. Kesin veriler için sonraki dönemlerde yapılacak kazı çalışmaları sırasında bulunabilecek buluntular belirleyici olacaktır (Resim: 4).

2018 yılında da kazı çalışmaları tapınağın batı kısa tarafında sürdürülmüştür (Resim: 1; Çizim 1). Bu dönem çalışmaları 29-31 MN açmalarında kuzeye doğru devam etmiştir. Ayrıca çalışmalar sırasında tapınağın frizine (Resim: 5) ait parçaların yanı sıra Ortaçağa ait *pithos* parçaları da bulundu. Kazı çalışmaları sırasında çıkan parçalardan ve dolgu toprağın yapısından da anlaşılabileceği gibi Hadrian Tapınağı'nın batı bölümünde büyük boyutlu bir tahribatın varlığından söz etmek mümkündür.

Tapınağın batı tarafını tamamen kapladığını düşündüğümüz ek yapı duvarları tapınaktan farklı, özensiz moloz taş ile örülmüştür. Ayrıca duvar örgüsünde tapınaktan alınan malzeme rastgele ve düzensiz bir şekilde kullanılmıştır. Aralıklarla yıkılan yapının batı dış duvarı belirli yüksekliklerde kademeli içe çekilmiştir. İşlevi konusunda tartışmaların olduğu ek yapının,

³ C. Ünal, Ödemiş, Müzesinden Bir Grup I. Iustinianos ve II. Iustinos Dönemi Sikkeleri, *Sanat Tarihi Dergisi*, XIII/2, 121.

⁴ S. Karwise, *Antik Nümitizmatikçe Giriş*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1995, 118.

⁵ G. Kürkman, *Anadolu Ağırlık ve Ölçüleri*, AKMED, İstanbul 2003, 34.

2011 yılı kazılarında ilk ortaya çıkarıldığında özellikle 20. yüzyılın başlarında bölgede çalışan araştırmacıların söylediklerinden hareketle kilise olabileceği düşünülmüştü⁶. Ancak son yıllarda çıkan buluntular ve bölgenin tarihi süreci bu ek yapının Ortaçağa ait kireç yapımı ile ilişkili olabileceğini gösteriyor. Ayrıca yapılan kazı çalışmaları sırasında hem doğu, hem de batı kısa kenarlarda bulunan Cumhuriyet Dönemine ait kireç kuyular⁷, Laubscher, 1918 yılında Kyzikos'a gelen Hölscher'in tapınağa ait mermer bloklarını parçalayıp kireç yapan insanlardan bahsettiğini⁸ belirtmesinin yanı sıra, bölgede yaşayan insanların anlattıkları, son olarak da yapılan kazılarda ortaya çıkarılan arkeolojik kalıntılar burada kireç ocağının olduğuna dair düşüncemizi desteklemektedir.

Nekropol Alanı Kazı Çalışmaları

Serdal GÜNDOĞDU

Ayşe YILDIRIM

Hatice AYDIN

Elif EĞİLMEZ

2017-2018 kazı döneminde kentin batı surlarının dışında yer alan Nekropol alanındaki kazı çalışmaları Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından kamulaştırılan parselde gerçekleştirilmiştir. Çıkarılan iskeletler ile ilgili çalışmalar Çorum Hitit Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümü Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Tolga Çırak ve ekibi tarafından yapılmaktadır.

2011 kazı sezonunda yaptırılan jeofizik taramalarında yoğun buluntunun olduğu görülen alanın kuzeybatı kısmında 5x5 m. ölçülerindeki Açma 1 de çalışmalara başlanmış, Açma 1'in güneybatısında köşe kısmı çıkan lahdin tamamının görülebilmesi için, 2x2 m. ölçülerinde ikinci bir açma (Açma 2) açılmıştır (Çizim: 2).

⁶ F.W. Hasluck, *Cyzicus*, Cambridge 1910, 188; C. Mango, *Bizans Yeni Roma İmparatorluğu* Çev. G. Çağlı Güven İstanbul 2008, 205; N. Koçhan, K. Meral, "Kyzikos 2011" 34. *Kazı Sonuçları Toplantısı* 2. Cilt, Çorum 2013, 138.

⁷ N. Koçhan, K. Meral, "İkinci Dönem Kyzikos Kazıları" *Anadolu'nun Zirvesinde Türk Arkeolojisinin 40 Yılı*, Bilgin Kültür Sanat Yayınları Ankara 2014, 232, Resim 7; N. Koçhan, K. Meral, A. C. Has, A. Tercanlioğlu, "Kyzikos 2014" 37. *Kazı Sonuçları Toplantısı* 1. Cilt, Ankara 2017, 435, Resim 1.

⁸ H.P. Laubscher, "Zum Fries des Hadrianstempels in Kyzikos", *İstanbul Mitteilungen* 17, 1967, 211.

Açma 1’de -0.30 m.lik tarım toprağında çok sayıda aşınmış seramik parçalarıyla karşılaşmıştır. Bu seramikler M.S. 6. yüzyıl Geç Roma kırmızı astarlı Phokai seramikleri ile benzerlik göstermektedir⁹.

Nekropol kazısında ortaya çıkan duvar kalıntıları “D” harfiyle adlandırılmıştır. Daha sonraki çalışmalarda açmanın güneybatı-kuzeybatı doğrultusunda devam eden duvar (D1) ile kuzeydoğuya doğru devam eden (D2) iki duvar daha ortaya çıkarılmıştır. Bu iki duvarın güneybatıda kesiştikleri izlenmiştir. D1 No.lu duvarın ortaya çıkan uzunluğu 4.30 m., genişliği 0.95 m., yüksekliği 1.18 m.dir. D2 No.lu duvarın uzunluğu 2.40 m., genişliği 0.67 m., yüksekliği 1.03 m.dir (Resim: 6; Çizim: 2).

Bu iki duvarın arasında -0.20 m. derinlik de iki parça halinde; bir mezar kiremit parçasının yanında dik olarak durur halde, 0.18 m. uzunluğunda, sap kalınlığı 0.4 mm., ağız genişliği ise 1.3 cm. olan bronz tıp aleti bulundu. İlaçların hazırlanmasında kullanılan tıp aletinin Roma Döneminde M.S. 2 - 4. yüzyıllarda kullanıldığı görülmektedir¹⁰. Açmanın güneydoğusunda yüzeyden -0.35 m. derinlikte, 2.1 cm. çapında, 0.2 mm. kalınlığında oldukça fazla korozyona uğramış bir adet bronz yüzüğün yanı sıra, uzunlukları 5-10 cm. aralığında değişen çeşitli boyutlarda metal çivi ve kenetler ele geçmiştir. Aynı alanın -0.67 m. seviyesinde, D2 duvarının yıkılmış olan kuzey doğu ucunda duvar harcının içinde iki adet pişmiş toprak kandil bulunmuştur (Resim: 7). Cidar kalınlığı 0.7 mm., yüksekliği 4.7 cm., uzunluğu 12.3 cm. olan birinci kandilin burun (*rostrum*) kısmı kırıktır. Cidar kalınlığı 0.4 mm., yüksekliği 4.2 cm., uzunluğu 9.6 cm. olan ikinci kandilin, kulp (*ansa*) ve burun (*rostrum*) kısmı kırıktır. Kırmızı astarlı kandillerin ikisinin de burun kısımlarında çok kullanımdan dolayı siyah is oluştuğu görülmektedir. Bu iki kandilin benzerlerinin M.S. 5-6. yüzyıllarda kullanıldığı¹¹ göz önüne alındığında, duvarın da bu tarihte ya da sonrasında yapıldığı söylenebilir. Açmanın kuzeydoğu

⁹ J. Hayes, *Roman Pottery Fine- Ware Imports*, The Athenian Agora, XXXII, Princeton, New Jersey 2008, Plate 61, 1265.

¹⁰ E. Riha, *Römisches Toilettgerät und medizinische Instrumente aus Augst und Kaiseraugst*, Römermuseum Augst, *Forschungen in Augst*, 6, German Edition, 1986, 76, Tafel 52, 579; D. Baykan, *Allianoi Tıp Âletleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2009, 51, Kat No: 222-223.

¹¹ J. Perlzweig, *Lamps of the Roman Period*, *The Athenian Agora VII*, Princeton, New Jersey 1961, 175, Pl. 38, 2390, 2401, 2409; D. M. Bailay, *Greek and Roman Pottery Lamps*, *The Trustees of the British Museum*, Oxford, 1972, 20, Pl. 12i; N. Öztürk, *Kyzikos Kandilleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2003, 249, Kat No:175. Lev. 49a.

köşesinde güneybatıya doğru devam eden D3 duvarının korunan uzunluğu 4.30 m., genişliği 0.85 m., yüksekliği ise 1.06 m.dir. Açmanın güneydoğu köşesinden kuzeybatıya devam eden ve D3 duvarıyla kesişen D4 duvarının korunan uzunluğu 1.90 m., genişliği 0.85 m., yüksekliği 1.40 m.dir. D2 ve D4 duvarlarının arasına denk gelen D5 duvarı ise açmanın güneyinden kuzeyine doğru devam etmekte ve korunan uzunluğu 0.80 m., genişliği 0.80 m., yüksekliği 1.00 m.dir. Açma 2'deki devamı 1.70 m. uzunluğunda, 0.78 m. yüksekliğinde olan bu duvarın lahit teknesinin güneydoğu köşesi üzerine denk geldiği belirlendi (Çizim: 2).

Çalışmalar sırasında D1 duvarının doğusunda -80 cm. de yaklaşık 0.30 x0.60 m.lik yanık alan tespit edildi (Çizim: 2). -1.40 m.ye inildiğinde de bu yanık alanın 0.90x0.50 m. ölçülerine ulaştığı, -1.90 m. derine inildiğinde yanık alanın derinliğinin 0.30 m. olduğu ve 0.60x1.40 m. ölçülerinde bir alanı kapladığı belirlendi. Açma 1 ve Açma 2'den ortalama -0.30 cm.den -195 cm. derinliğe kadar ele geçen seramikler hamur, astar ve form açısından incelendiğinde, ağırlıklı olarak benzer örneklerine M.S. 5. yüzyıl Phokai kırmızı astarlı seramik grubunda rastlanmıştır¹². Açma 2'de -0.40 m. de çapı yaklaşık 1.1 cm., kalınlığı ise 0.1 mm. ölçülerinde, korozyon sebebiyle tanımlanamayan bronz bir sikke bulunmuştur. Bu seviyeye kadar ele geçirilen buluntular, gömü sonrasında geç dönemlerde duvar yapmak için temel kazıldığından toprağın çok fazla aktarılmış olduğunu ve buluntuların da tam bir tarih sırası izlemediğini göstermektedir.

Açma 1'de, -1.95 m.de kuzey batı köşesinden başlayarak güneye doğru devam eden, mermer bloklarla yapılmış iki basamaklı, 3 m. uzunluğunda bir podyum belirlendi. İlk basamağın yüksekliği 0.33 m., ikinci basamağın yüksekliği ise 0.25 m.dir. Oldukça düzenli kesme mermer bloklardan oluşan bu basamaklar kuzey ve güney yönlerden 90 derecelik açı ile batıya döndüğü ve D1 duvarının altına doğru devam ettiği belirlendi (Çizim: 2). Bu podyumun benzerlerini Kyzikos lahitlerinin altında¹³ ve Parion'daki anıt mezar tiplerin-

¹² F. Krinzing, Spätantike und mittelalterliche Keramik aus Ephesos, Denkschriften, Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-Historische Klasse; 332. Bd, *Archäologische Forschungen*; Bd. 13, Wien, 2005, 173, Taf. 5, Kat. No 101,102, Taf. 8, Kat No 54, 55, 57, 61, Taf. 11, EPH-HH-TS-14; Hayes, 244, Pl. 60.1319, Pl. 62.1279, 1281, Pl. 63.1301-1319; H. E. Ergürer, *Parion Roma Dönemi Seramiği*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2011, 150, Lev. 165, 402, Lev. 181, 438-442, Lev. 183, 446, Lev. 189, 457-459;

¹³ A. Yaylalı - V. Özkaya, "1993 Kyzikos Kazısı Etkinlikleri", 16. *Kazı Sonuçları Toplantısı II*, Ankara 1993, 107, Çiz. 2.

de görmekteyiz.¹⁴ Platformun ikinci basamağında, çapı 2 cm., kalınlığı 0.2 mm. olan, aşırı korozyona uğramış bronz sikke bulunmuştur.

Açma 1'de; D3 No.lu duvarın güneybatısında yaklaşık -2.60 m. de ortaya çıkan 25x12.5x4 cm. ölçülerindeki tuğlalar 0.50x1.10 m.lik bir alan kaplamaktadır. Tuğlaların dizilişiyle oluşan ocak benzeri boşluk 0.26x 0.15 m. ölçülerinde ve 0.18 m. derinliğindedir. Yanık alanın hemen yakınında yer alan bu tuğlaların işlevini belirlemeye yarayacak buluntu bulunamamıştır. Açma 1'de ki çalışmalar sırasında güneybatı köşede mermer lahit teknesinin köşesi tespit edilince, bunun ortaya çıkarılabilmesi için açmanın güneybatı köşesine 2.00x2.00 m. ölçülerinde açılan açma 2'de -1.88 m.de sığ lahit teknesine ulaşıldı. Kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu teknenin kuzeybatı köşesinin 0.26 m.lik kısmı ve kuzeydoğu köşesinin 0.77 m.lik kısmı Açma 1'in güneybatı köşesine denk gelmektedir. Teknenin güney kısa kenarının 1.26 m.lik doğu kısmı açma 2'de devam eden D5 duvarının altında kalırken 0.22 m.lik kısmı tam olarak görülebilmektedir. Lahit teknesinin uzun doğu kenarının 1.55 m.lik kısmı D5 No.lu duvarın altında iken 0.83 m.lik kısmı dışarıda kalmıştır. Lahit teknesi, -2.32 m.de kaba yontulmuş mermer zemine oturtulmuş ve bu mermer zeminin altında -2.72 m.de düzenli ikinci mermer zemin tespit edilmiştir (Resim: 8; Çizim: 2). Lahit teknesinin dıştan yüksekliği 0.45 m., uzunluğu 2.38 m., genişliği 1.53 m.dir. Teknenin iç derinliği 0.35 m., iç kısmının uzunluğu üstten 1.90 m., alttan 1.75 m., genişliği üstten 0.80 m., alttan genişliği ise teknenin doğu tarafında baştanbaşa olan kırık nedeniyle 0.75 m.dir.

Üstte olması gereken lahit teknesi yerinde bulunamamış olsa da bunun Kyzikos'ta daha önceki kazı çalışmalarında ortaya çıkarılan lahitlerle¹⁵ benzer, bir platform üzerinde sığ bir alt tekne ve onunda üzerinde kapaklı ikinci bir tekneden oluşan lahit türü olduğu anlaşıyor. Bu örneğimiz, Likya Bölgesi'nin *hyposorion*lu mezar tiplerini anımsatmaktadır¹⁶. Likya'daki *hyposorion*un üstteki lahitten bağımsız bir işlevi olabiliyorken, Kyzikos tipinde alttaki teknenin yalnızca üstteki teknenin kaldırılmasıyla işlev kazandığı anlaşı-

¹⁴ Z. Aydın Tavukçu, *Parion Nekropolü 2005 Yılı Buluntuları*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2006, 155, Res. 28, Tablo 3, Çiz. 1; H. Kasapoğlu, "Parion Nekropolü Mezar Tipleri", Birol Can, Mehmet Işıklı (Ed.) *Atatürk Üniversitesi 50. Kuruluş Yıldönümü Arkeoloji Bölümü Armağanı Doğudan Yükselen Işık Arkeoloji Yazıları*, Graphis Matbaa, İstanbul, 2007, 519, Res. 5-6, Çiz. 17.

¹⁵ A. Yaylalı, N. Koçan, C. Başaran, "Kyzikos 1990 Çalışmaları", 13. *Kazı Sonuçları Toplantısı I*, Çanakkale 1991, 205-225; A. Yaylalı, V. Özkaya, "1993 Kyzikos Kazısı Etkinlikleri", 16. *Kazı Sonuçları Toplantısı II*, Ankara 1993, 107-130.

¹⁶ V. İdil, *Likya Lahitleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara 1985, 6,7,8.

maktadır. Teknenin uzun doğu kenarında yer alan basamak ile daha önce çıkarılan lahitlerden ve *hyposorion*lu tiplerden farklı olduğu da görülmektedir. Tüm bunlar bize bu mezar tipinin Kyzikos kentine özgü olabileceği gösteriyor, ancak bu önümüzdeki yıllarda çıkacak örneklerle doğrulanabilir. Teknenin içinde yaklaşık -20 cm.de toplam altı iskelet olduğu tespit edilmiş ve her birine numara verilerek alınan iskeletlerin 1.si teknenin ortasında, 2. iskelet ise batı kısmında kuzey-güney yönlü uzanmıştır. Bu iskeletin yanında, yükseklikleri 25-26 cm. arasında değişen, biri kırık altı adet cam *unguentarium* çıkarılmıştır (Resim: 9). Serbest üfleme tekniği ve alet ile şekillendirmenin olduğu, ağız kenarı dışa çekilip içe katlanmış, yukarıdan aşağı doğru genişleyen boyun ile devamı biçimindeki gövde arasında belirgin maşa ile sıkıştırılmış ve düz dipte noble izini görmek mümkündür. Bir adet de pişmiş toprak *unguentarium* çıkarılmıştır. Üçüncü iskelet ise teknenin doğusunda güney-kuzey yönünde uzanmakta, kemikler dağınık olup bu seviyede yanında ölü hediyesi tespit edilmemiştir. Bu üç iskelet kaldırıldıktan sonra güney-kuzey yönlü üç iskelet ile karşılaşmıştır. Güney taraftaki kafataslarından batı yönündeki 4. ve 5. kafatasının altından kırık cam *unguentarium* ile bir tane sağlam pişmiş toprak *unguentarium* bulunmuştur. Pişmiş toprak *unguentarium*lar açık kahverengi astarlı ve iyi fırınlanmıştır. Dışa çekik dudaklı uzun silindirik boyunlu ve düz geniş dipli olup, gövdede çark izleri gözlenmektedir. İrizasyona uğramış cam ve pişmiş toprak *unguentarium*lar M.S. 2. yüzyıl başlarına ait olmalıdır¹⁷. Bunun dışında, 1.9 cm. çapında, 0.1 cm. kalınlığında, korozyon nedeniyle tanımlanamayan bronz sikke bulunmuştur.

Nekropol alanındaki 2018 yılı kazı çalışmalarına açma 1'in kuzey doğusunda bulunan zeytin ağaçları da dikkate alınarak belirlenen 6x2 m. ölçülerindeki açma 3'de başladı, açma 3'ün güneyin de 3.5x5 m. ölçülerinde açma 4 açılarak iki açma daha sonra birleştirildi (Resim: 10;Çizim 2). Bu dönem çalışmalarında bir adet taş örgü mezar, iki adet toprak mezar, iki adet kremasyon mezar ve 3 adet kiremit mezar tespit edilmiştir (Çizim: 2).

¹⁷ C. S. Lightfoot, *A Catalogue of Glass Vessels in Afyon Museum- Afyon Müzesindeki Cam Eserler Koleksiyonu* (BAR. International Series 530) Oxford 1989, s. 85, No. 31, Şek.3/2, Res.4/4; G. G. Tuluk, *Die Unguentarien im Museum von İzmir, Anatolia Antiqua*, 7, 1999, s.139, Taf.9-d; Cam örneklerin benzerleri daha önce de Kyzikos Nekropolünde ele geçmişti. Bkz. N.Koçhan, "Kyzikos Nekropolünden Bir Taş Örgü Mezarı ve Buluntuların Değerlendirilmesi" *Asos Journal The Journal of Academic Special Science/ Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* Yıl:6, Sayı:70, Mayıs 2018 s.18, 19, Res. 5-10, 15a-c. E-dergi (http://www.asosjournal.com/Makaleler/331272068_13707%20Nurettin%20KO%-C3%87HAN.pdf Erişim Tarihi 21.05.2018)

Açma 1’de ortaya çıkan D3 No.lu duvarın açma 3’de de devam ettiği, açma 3’ün kuzey doğu köşesinde ortaya çıkan D6 No.lu duvarın D3 No.lu duvarla kesiştiği ve kuzeybatıya doğru devam ettiği belirlendi. Açma 4’ün güneyinde, açma 1 de ortaya çıkan D4 No.lu duvarın güneydoğuya doğru devam ettiği anlaşıldı. Açma 4’ün doğu kenarında kuzeydoğuya doğru devam eden D4 No.lu duvarın güneydoğu köşesiyle kesişen D7 No.lu duvar ortaya çıkarıldı.

Birleştirilen iki açmanın üstteki tarım toprağından başlayarak -2. 65 m.ye kadar farklı seviyelerde Hellenistik Dönemden Geç Roma Dönemine kadar tarihlenebilen seramikler (Resim: 11), aşırı korozyona uğramış bronz sikkeler ve birkaç mimari parça ele geçirildi. Açma 4’ün güneyinde -2. 10 m.de daha önce ele geçen büyük formlu bir mutfak kabının diğer parçaları bulundu. Bu kabın 14 parça halinde farklı seviye ve açmalarda çıkmış olması alanda bir tahribin varlığına işaret etmektedir.

Açma 3 ile açma 4’ün birleştiği noktada -90 cm.de doğu batı doğrultulu yerleştirilmiş olan taş örgü mezar (Resim: 12), çeşitli boyutlarda moloz taş ve harç kullanılarak örüldüğü ve mezarın iç kısmının daha özenli olduğu görüldü. 1.50x2.85 m. ölçülere sahip olan mezarın zeminine konulan mermer döşemenin bir köşesinin kırık olduğu belirlendi. Kapağı olmayan mezarın içinde bir adet sapı kırık kazma çıkarılmış olup, bu da mezarın daha önceden tahrip edildiğini göstermektedir. Tamamı açılan mezardan Roma Dönemi’ne ait bir adet bronz sikke ve profil vermeyen cam parçaları bulundu. Taş Örgü mezarın batısında -1.15 m. seviyede, açma 3 ve 4’ün kesiştiği noktada yer alan, güney-kuzey doğrultulu Toprak Mezar 1’de 80 cm. uzunluğunda bir çocuğa ait iskelet olmasına karşın ölü hediyesi bulunmamıştır. Açma 3’ün güney batısında Toprak Mezar 1’in hemen kuzeybatısında yaklaşık aynı seviyede tespit edilen ve buluntu vermeyen ve tahrip edilmiş olan Toprak Mezar 2’nin de bir çocuğa ait olduğu anlaşıldı. Açma 4’ün güneyinde D4 ve D7 duvarlarının kesiştiği alanda Kremasyon Mezar 1’de yanmış çok küçük kemik parçaları bulundu.

Açma 3’ün güney batısında -1.97 m.de Kremasyon Mezar 2’de yanmış kemik parçalarının yanı sıra Roma Dönemine ait biri sağlam üç adet pişmiş toprak *unguentarium* çıkarıldı. Kiremit Mezar 1’e açma 4’ün güneybatı köşesinden ve -2.15 m.de ulaşıldı. Aşırı tahrip olan mezarda buluntuya rastlanmamıştır. Açma 4’ün güneydoğu köşesinde, D4 ve D7’ duvarlarının kesiştiği noktada -1.55 m. de tespit edilen Kiremit Mezar 2’nin D4 duvarının altına doğru devam ettiği görüldü ve içinde M.S. 2. yüzyıla tarihlenen biri sağlam diğerleri kırık 4 adet cam *unguentarium* çıkarıldı (Resim:13a).

Kyzikos'taki nekropolde bugüne kadar yapılan çalışmalarda en fazla bu cam *unguentarium* örneklerinden bulunmuştur¹⁸. Afyon Müzesi cam eserleri çalışan Lightfoot¹⁹, bu tipin Anadolu kökenli olabileceğini savunmaktadır. Bu düşünceden ve kazı çalışmalarında fazla sayıda çıkan örneklerden hareketle bu tip Mysia Bölgesi ya da Kyzikos üretimi olabilir²⁰.

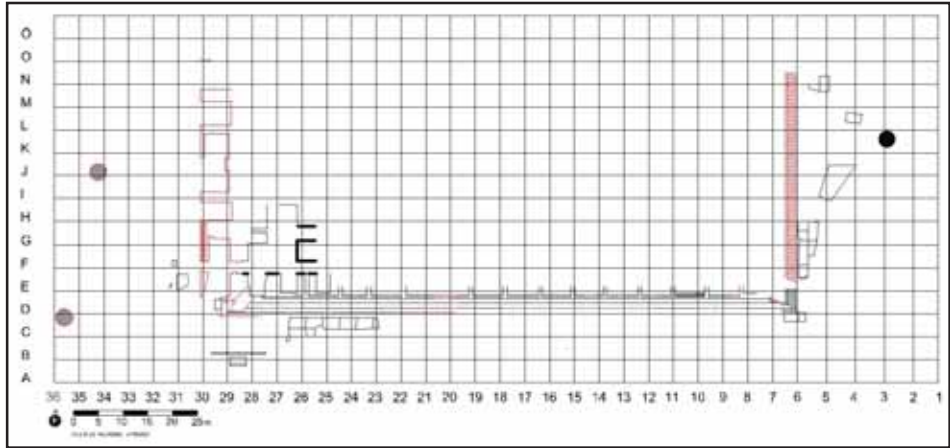
D6 duvarının güneybatısında -2.10 m.de tespit edilen güney-kuzey doğrultulu Kiremit Mezar 3'ün uzunluğu 2.15 m., genişliği 0.66 m. ve derinliği 0.40 m.dir. Dokuz farklı kiremit ile kapatılan mezardan M.S. 2. yüzyıla tarihlenebilecek açık yeşil renkte, küresel gövdeli, dip kısmında hafif noblesi olan cam sürahi (Resim: 13 b), cam tabak parçaları ve bir adet bronz sikke bulundu.

İki yıllık çalışmalar sonunda alanda belirgin bir tahribatın varlığı ve Roma Dönemi mezarlarının üzerine daha sonraki dönemlerde yeni duvarların yapıldığı görüldü. Önümüzdeki yıllarda yapılacak çalışmaların Kyzikos Antik Kenti'ndeki ölü gömme geleneğine dair daha sağlam ve sağlıklı bilgiler vereceği kanaatindeyiz. Kazı bitiminde ortaya çıkarılan duvarlar oluşabilecek yıkımlara karşı kum çuvallarıyla desteklenerek 2018 yılı nekropol çalışmaları sonlandırıldı.

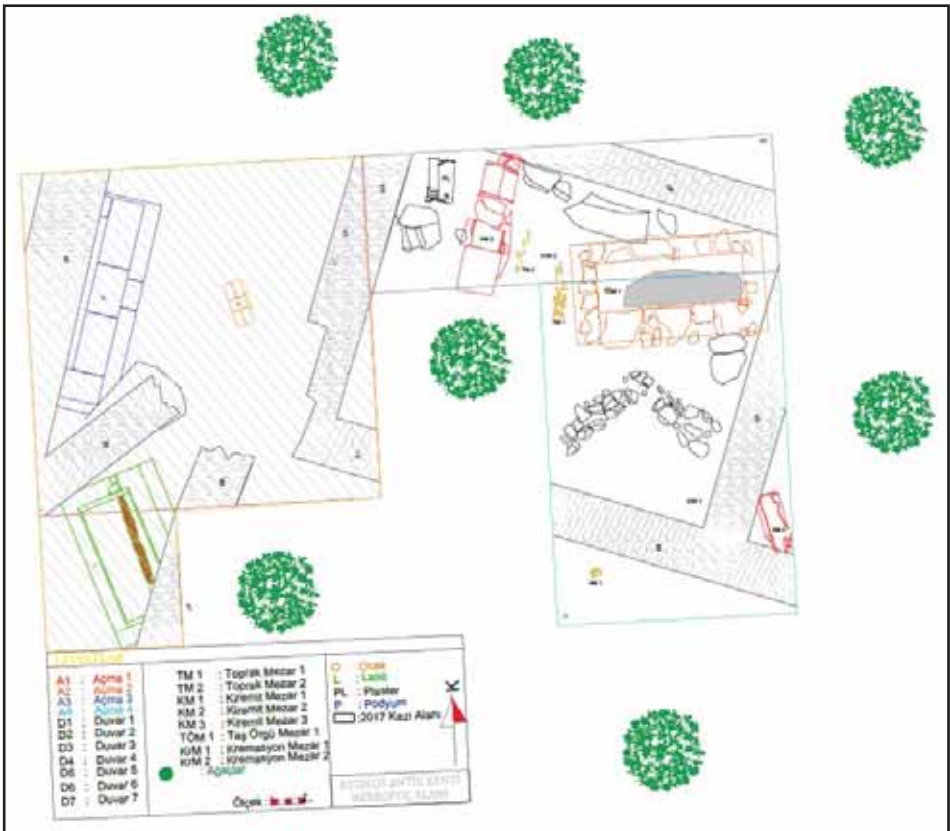
¹⁸ K. Meral, "Kyzikos'tan Lahit Mezar Buluntuları" Türk Tarih Kurumu *HÖYÜK* 5, 2012, 29; N. Koçhan, "Kyzikos Nekropolünden Bir Taş Örgü Mezarı ve Buluntularının Değerlendirilmesi" *The Journal of Academic Social Science* Yıl:6, Sayı: 70, Mayıs 2018, 19.

¹⁹ Chris S. Lightfoot, Afyon Müzesindeki Cam Eserler Koleksiyonu -A Catalogue of Glass Vessels in Afyon Museum (BAR. International Series 530) Oxford 1989, s. 85, No. 31, şek. 3/2, res. 4/4

²⁰ N. Koçhan, "Kyzikos Nekropolünden Bir Taş Örgü Mezarı ve Buluntularının Değerlendirilmesi" *The Journal of Academic Social Science* Yıl:6, Sayı: 70, Mayıs 2018, 19.

Çizim: 1

Çizim: 2

Resim: 1

Resim: 2

Resim: 3

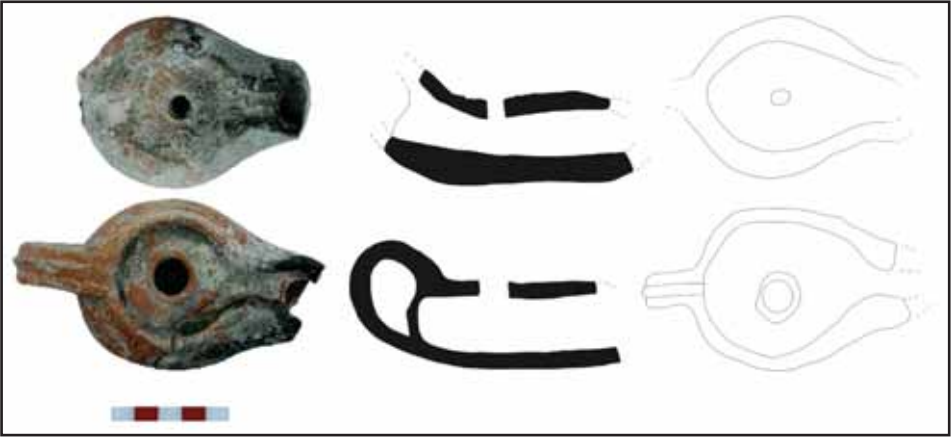
Resim: 4

Resim: 5

Resim: 6

Resim: 7

Resim: 8

Resim: 9

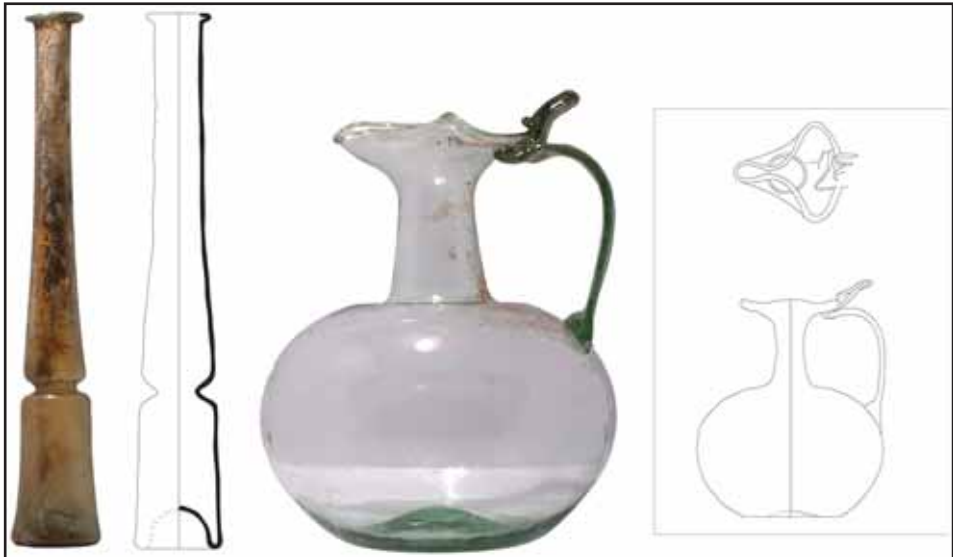
Resim: 10

Resim: 11

Resim: 12

Resim: 13